

TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ YAZIMINDA METİN SEÇİMİ VE METİN ALTI SORULARININ HAZIRLANMASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN BAZI HUSUSLAR

Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Türkçe ders kitaplarının yazımı ile ilgili olarak öteden beri çeşitli problemler yaşanmaktadır. Bu problemlerin çözümüne yönelik yapılan çalışmalar ve getirilen önerilerin büyük bir çoğunluğu da genellikle yetersiz kalmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmaların yetersizliği, problemin daha da büyümesine sebep olmaktadır. Elde önceden çok iyi belirlenmiş bilimsel ölçüler olmayınca, ders kitabı yazacak olanlar da istedikleri gibi inisiyatif kullanmaktadırlar. Sadece programa şeklen uymakla yetindikleri; programın felsefesinden uzak kaldıkları görülmektedir.

Ders kitabı yazımının bilimsel ve pedagojik olmak üzere iki önemli yönü bulunmaktadır. Her Türkçe öğretmeni ders kitabı yazar düşüncesi doğru kabul edildiği takdirde, şu anda piyasada bulunan kitaplardan şikayet etmemek veya onların eksikliklerini tartışmamak gerekir. Ders kitabı yazmak için sadece o dersin öğretmeni olmanın yanında, aynı zamanda yeterli bir alan bilgisine ve onun da ötesinde iyi bir yazma becerisine sahip olmak gerekir. Gelişmiş ülkelerde ders kitapları, konusunda uzman ekipler tarafından kaleme alınmaktadır. Oluşturulan ekip içerisinde, metin seçiminden tutun da, bu metinlerin uygun bir sıraya konulması ve anlama sorularının hazırlanmasına kadar, konusunda uzmanlaşmış kimseler bulunmaktadır.

Türkiye’de ders kitabı yazımının denetlenmesinden sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, ders kitaplarının yazımında

aradığı kıstasların tamamını gereğince işletemediği görülmektedir. Bir başka deyişle, elde bilimsel ölçüler olmayınca, kitap yazımında aranan nitelikler öznel değerlendirmelerin insafına terk edilmektedir. Bir başka sorun da, yazılan ders kitabını denetleyecek, konusunda iyi yetişmiş, belli eğitim ve kursları almış uzmanların, kurum bünyesinde bulunmamasıdır. Hâl böyle olunca, uzman olmayan veya ders kitabı inceleme konusunda hangi standartların aranması gerektiğini bilmeyen kimselerin denetlediği ders kitapları da, sadece programa uygun olup olmadığı yönünden incelenmektedir. Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin, çocukların yaş ve bilgi seviyesine uygunluğu ve bu parçaların anlaşılıp yorumlanmasına yönelik soruların geçerli ve yeterli olup olmadıkları yeterince incelendiği söylenemez.

Ders kitaplarının yazımı için görevlendirilen alt komisyon üyeleri, özel bir bilgi ve yeteneğe sahip olmadıkları gibi; karar mercii olan üst kurul üyeleri içinde de konusunda yeterli, ders kitabı incelemede ve değerlendirmede bilgi ve birikime sahip uzmanların ve kurul üyelerinin olmadığı da anlaşılmaktadır.

Yazılan ders kitaplarında önceden belirlenmiş programının amaç ve hedeflerini yerine getirmekle birlikte, bu amaçların davranışa dönüşmesini sağlayacak her türlü ayrıntının da önceden belirlenmesi gerekmektedir. İlk ve orta öğretimde Türkçe dersi programındaki konular, öğrencinin düşünme becerisinin gelişmesine katkıda bulunduğu ölçüde değer taşırlar. Eğer program, öğrencinin idrakinde, kavrayışında, tutum ve değerlerinde, anlama ve anlatma becerilerinde bir değişme sağlamıyorsa yetersizdir ve herhangi bir önemi yoktur. Böyle bir program çerçevesinde yazılan ders kitabının da işlerliği ve geçerliliği tartışma götürür.

Yapılan bilimsel araştırmalara göre, bir ders kitabında yer alacak her türlü

ayrıntının önceden çok iyi analiz edilmesi ve sonuçları kestirildikten sonra kitabın yazımına geçilmesi gerekir. Türkçe ders kitabı yazacak kimse, kendini çocuğun yerine koymalı ve kitabını o yaş grubu çocuğunun ilgi, duygu, değer ve yeteneklerine uygun olup olmadığını dikkate alarak yazmalıdır.

İlgi ve ihtiyaçlar her geçen gün değişmekte, dün geçerli olan kavram ve değerler, günümüz için geçerliliğini yitirebilmektedir. Bu yüzden, ders kitapları yeniliğe açık olmalı, değişime ve gelişmeye açık alternatiflere yer vermelidir. Eğitim teknolojilerinde meydana gelen değişme ve gelişmeler, öğrencilerin ihtiyaçlarının, bir başka söyleyişle öğrenme haritalarının önceden belirlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, ders kitaplarını yazacak olanlar, muhataplarının genel özelliklerini önceden bilmeleri kendilerine kolaylık sağlayacaktır.

Eğitim bilimciler ve çocuk psikologları, çocukların genel özelliklerini şu şekilde tespit etmişlerdir.

4-6 yaş grubu okul öncesi: Genellikle uysal ve uyumludurlar. Fiziksel oyunları daha kolay oynayabilmektedirler. Kelime oyunlarından hoşlandıkları için, benzer tek heceli kelimeleri tekrarlamaktan hoşlanırlar. Bu yüzden şiirlerin, şarkıların belli yerlerini çok rahat ezberleyebilirler. Kelime hazineleri yavaş yavaş gelişir ve konuşma onlar için bir eğlence halini alır.

Yaratıcılığın başlaması da bu yaşlarda olduğu için, hayal mahsulü hikâyeler anlatmaktan zevk duyan 4-6 yaş grubu çocukları, dinleyen buldukları takdirde doğaçlama olarak hikâye anlatabilmektedirler.

Diğer önemli bir özellikleri ise, taklit yeteneklerinin gelişmiş olmasıdır. Yakın çevresindeki insanların (anne, baba, simitçi, bakkal, polis vb), taklitlerini yaparlar. Arkadaş gruplarıyla oynama istekleri artar.

Bu yaş grubu çocuklar için kitap yazarken şu hususların göz önüne alınması gerekmektedir:

1. Metinler, çocukların en çok kullandığı, anlamını bildiği 40 kelimeden meydana gelmelidir.
2. Cümlelerdeki kelime sayısı, üç ile beş kelime olmalıdır.
3. Mümkün olduğunca mecazlara ve kelimelerin ikinci ve üçüncü anlamlarına yer verilmemelidir.
4. Metinlerde kullanılacak kelimeler, çocukların ruh dünyasında yanlış ilgi kurdurmayacak nitelikte olmalıdır.
5. Metinler yazılırken kullanılan anlatım zamanı tek olmalıdır.
6. Birleşik zamanlı fiiller kullanılmamalıdır.
7. Çok sık olmamakla birlikte, çocukların anlama seviyelerine uygun tasvirler yapılabilir.
8. Karşılıklı konuşmalardan çok hoşlandıkları için, mümkün olduğunca, metinlerde diyaloglara yer verilmeli; bir başka söyleyişle metinlerde karşılıklı konuşma bölümlerinin daha çok olmasına dikkat edilmelidir.

6-8 yaş grubu: Davranışlarında gelgitler vardır; bir an heyecanlı iken âniden üzgün, içe dönük olabilirler. Bir an uyumlu iken, bir anda uyumsuzluk sergileyebilmektedirler.

Cinsiyet kavramı ile ilgili algılamalar olgunlaştığı için karşı cinsle bedensel farkı tam kavramışlardır. Bu yüzden kız-erkek ayrımı yaparlar ve bu ayrıma göre oyunlarda rol alırlar.

Kelime dağarcıkları oldukça gelişmiştir. Büyükleriyle pek çok konuda uzun cümleler kurarak konuşabilirler. Lider olma eğilimleri yüzünden, bulundukları

gruba kendi varlıklarını hissettirmek istekleri vardır.

Bu yaş grubuna yönelik kitap yazarken şunlara dikkat edilmelidir.

- Metinler, çocukların en çok kullandığı yüz kelimeden oluşmalıdır.
- Cümlelerdeki kelime sayısının üç ile yedi kelime arasında olmalıdır.
- Anlatımda mecazlar, kelimelerin ikinci anlamlarının kullanılmamalıdır.
- Anlatım üslûbu tek olmalı, birleşik zamanlı fiillerin kullanılmamasına özen gösterilmelidir.
- Çocuğun hayâl gücünün kavrayamayacağı yer, zaman kavramlarından kaçınılmalıdır.
- Konunun anlatımında yazar kendini çocuğun yerine koymalı ve seçtiği konunun o yaş grubunun ilgi, duygu, değer ve yeteneklerine uygun olup olmadığına bakmalıdır.
- Gerektiğinde, çocukların anlama düzeylerine uygun tasvirler yapılmalıdır.
- Anlatımda konuşma ve diyalog daha etkili olacaksa metinlerde diyaloglara daha sık yer verilmelidir.
- Metinler oluşturulurken tekerleme üslûbundan (ses tekrarları olarak) faydalanılabilir. (Bu yaşlardaki çocukların reklamlardaki benzer kelimeleri hemen ezberledikleri gözlenmiştir.)

8-12 Yaş grubu: Bu dönem çocuğun hayatının üçüncü sakin devresidir. Kendi benliğinden uzaklaşarak grup ilişkilerine önem verirler. Temel soyut kavramları elde ederler ve sosyal baskılara karşı duyarlıdırlar. Kendisini baskı altında tutmak isteyenlere karşı bir tutukluk ve içe kapanıklılık başlar. Aile ilişkilerindeki olumsuzluklar kişiliklerini olumsuz yönde etkiler.

Varlıklara ve tabiat olaylarına canlılık verirler, kendilerine göre yorumlarlar ve olaylar arasındaki ilişkileri bulmaya başlarlar. Tabiatla meydana gelen değişmelere daha mantıklı yorumlar getirirler. Bu yaş çocuğu muhakemesi, olaylar arasında sebep sonuç ilişkileri kurarak, bütünden parçaya doğru gelişir.

Adalet ve eleştiri duygusu gelişir, mesafe ve zaman kavramlarını daha doğru kavramaya başlarlar. Bu nedenle çocuklar kutlama törenleri ve teşviklere karşı hassastırlar. Yasaklamalar yerine özendirmeler, daha etkilidir. Bu yüzden okul çalışmalarında hayâl ve imgeyi geliştirici çalışmalara zaman ayırmalıdır.

Yukarıda ifade edilen özellikler dikkate alınarak, bu yaş grubuna yönelik kitap yazılırken, şu hususların göz önünde bulundurulması gerekir:

- Metinler, çocuğun en çok kullandığı ve anlamını bildiği 300 kelimeden oluşmalıdır.
- Cümlelerdeki kelime sayısı beş ile yedi arasında olmalıdır.
- Metinlerde basit birleşik cümleler kullanılabilir.
- Haber kiplerinin basit zamanları kullanılmalıdır.
- Gerektiğinde metinlerde çocuğun kavrayabileceği mecazlara ve diğer anlamlara yer verilebilir.
- Sıfatlar ve benzetmelerle çocuğun tasvir yeteneğinin gelişmesi sağlanmalıdır.

12-15 yaş grubu: Teorik konulara ilgi duyarlar. Uzun ve dikkat isteyen çalışmalardan hoşlanmadıkları için, okuma ilgi, düzey ve becerileri de farklılık gösterir. Spor, eğlence, gülmece, fen ve tabiat olayları ile bunlarla ilgili anlatımlardan hoşlanan bu yaş grubu çocukları, düşüncelerine önem verilmesini arzu ederler.

Gizli olan şeylere aşırı merak duyarlar ve gizlilik içeren oyunları, romanları,

öyküleri, filmleri severler. Okudukları kitaplarda kendilerini görürler. Beğenilme istekleri fazladır.

Ergenlik dönemine de girmek üzere oldukları için, ilgi ve ihtiyaçları çok dağınıktır. Duygusal yönden bağımsız olma istekleri hakimdir. Bazen çocuksu bazen de yetişkin rolleri üstlenebilirler. Yeni ve değişik etkinliklerden hoşlanırlar. “Ben kimim?” sorusu önem kazanır ve kimlik arama çabaları artar. Soyut işlemler üzerinde çalışabilirler. Saldırganlık eğilimlerinde artış gözlenir.

Bazı davranışlarında aşırılıklar gözlenir. Meslekleri tanımaya karşı ilgileri artar ve kendi kimliklerinden vazgeçme pahasına topluma bağımlı kalabilirler ya da karşıt kültür ve politik grupların içinde kaybolmayı yeğleyebilirler.

Kurallara isyan isteği hakimdir. Toplumun onayladığı değerlere uygun varsayımlar geliştirirler. Bu varsayımlar yetersiz olursa algılamaları ve düşünceleri olumsuz etkilenir. Sosyalleşmeyi ve mevcut kültürü reddedebilirler. Ya da toplumsal değişimin getirdiği aktiviteden kurtulmak için geleneklere, dini inançlara ve otoriteye tam bağımlılık gösterebilirler. Kendilerinin önemsenmediğini hissettiklerinde depresyona girerler.

Öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin açıklarını yakalama isteği vardır. Arkadaşlık ilişkileri ön plana çıkar ve kısa vadeli hedeflerden hoşlanırlar. Farklı giyim ve davranışlar göstererek kimlik kazanmaya çalışırlar. Kimlik arama çabalarında bunalıma düşünce herşeyi bırakma istekleri doğar. Amaca ne oranda ulaştıklarını bilirlerse çok daha hızlı öğrenirler. Özdeşleşecekleri modeller arama ihtiyacıdadırlar.

12- 15 yaş grubu çocuklara yönelik kitap yazılırken, dikkat edilecek hususları şöyle sıralayabiliriz:

- a. Kitapta yer alacak metinler, çocuğun en çok kullandığı ve

anlamını bildiği 700 kelimedenden oluşmalıdır.

- b. Cümle uzunlukları ortalama yedi ile on kelimedenden oluşmalıdır.
- c. Anlatımda çocuğun düzeyine göre yalın, sâde, yer yer Türkçe'nin güzelliklerini sergileyecek benzetmeler ve mecazlara yer verilmelidir.
- d. Bütün fiil zamanları kullanılabilir.
- e. Birleşik cümlelere yer verilebilir.

A. METİN SEÇİMİ

Yukarıda belirlenen özelliklerin dikkate alınması ile birlikte, Türkçe ders kitabı yazımına geçmeden önce, bu kitapta yer alacak metinlerin, yukarıdaki özellikler dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.

Türkçe ders kitaplarının yazımında seçilen metinler, mümkün olduğunca çocuğun okul dışındaki dünyasıyla ilgili olmalıdır. Çünkü, çocuk kendi gözlemleriyle, okudukları ve dinledikleri arasında ilgi kurmak ister. İlgi kurmadığı konulara kayıtsız kalır, onları kavramakta zorluk çeker. Kimi ders kitabı yazarları metin seçiminde bu durumu yeterince göz önünde bulundurmaz.

Türkçe ders kitabı yazımında karşılaşılan güçlüklerin başında, metin seçimi gelmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, ders kitabında yer alacak metinlerin hangi yazar ve şairlerden olması gerektiğini belli kıstaslara bağladığı için, ders kitabı yazacak kimseleri sınırlandırmaktadır. Bu durum ders kitabı yazarları büyük bir sıkıntıya sokmaktadır. Seçilecek metinlerin, günümüz çocuklarının anlama düzeylerine uygun olması da ayrı bir sorun. Sorunu kendince aşmak isteyen ders kitabı yazarı da işin kolayına kaçmakta, seçtiği metni ya kısaltmakta veya sadeleştirmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler araçtır. Kimileri metinlerin araç

olma özelliğini göz ardı ederek, onları bir amaç gibi algılamaktadır. Bu yüzden bazı ders kitapları yetersiz kalmaktadır. Türkçe'nin öğretiminde önemli olan fazla bilginin verilmesi değil, verilen bilginin temel unsurlarının çok iyi benimsenmesi ve gerektiğinde uygulanmasıdır.

Türkçe ders kitabı yazılırken seçilen parçaların öğrencide öğrenme arzusunu uyandıracak, bir başka söyleyişle ana dilinin güzel örneklerinden hareketle, kendi dil ve anlatım yeteneğini geliştirecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Bilginin öğrenciye boca edilmesi yerine, o bilgiyi öğrenme arzusunu uyandırmak, bilgiyi elde etmenin önemini ona kavratmak, daha tutarlı ve kalıcı bir yol olsa gerektir.

Ders kitaplarının yazımında karşılaşılan diğer bir yanlış da, metinlerin belli yazar ve şairlerin eserlerinden seçilmesidir. Bu durum, hem eğitim bilimi, hem de öğretim metodu açısından sakıncalıdır. Kitapta değişik ve orijinal metinlere yer verilmelidir. Öğrencilerin belli bir anlayışa bağlı şair ve yazarların eserleri ile karşı karşıya kalması, onların eleştirel düşünme gelişimlerini olumsuz yönde etkiler. Amaç, öğrencinin hür ve bilimsel düşünebilmesidir. Farklı görüşlere sahip yazarların eserlerinden seçilmiş metinlerin kitapta yer alması, öğrencinin tenkitçi bir bakış açısına sahip olmasını sağlar.

Ders kitaplarında üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, kitapların resimleme çalışmasıdır. Uygun görülebilecek modern resim ve karikatürler kitaplara konulmalı, seçilen resimlerin metinleri destekleyici ve onu bütünleyici olmasına özen gösterilmelidir. Resimle metin arasında çelişme olmamalıdır.

Kitaplar için seçilen metinlerde, anadili geliştirici ve destekleyici unsurlar bulunmalıdır. Bu unsurların eğitim bilimine uygunlukları göz önünde bulundurulmakla beraber, öğrencilerin

düşünme ve değerlendirme güçlerini de arttıracak nitelikte olması gerekmektedir.

Türkçe kitaplarına seçilen metinler, yazarların eserlerinden ya aynen, ya da kısaltılarak alınmaktadır. Metin bütünlüğü ve konu akışı açısından, metinlerin kısaltılması her zaman geçerli bir yol değildir. Çünkü, uygun bir bölümü bulup, oradan metni kesip almak gerekir. Alınan bölümün de, kendi içinde bir bütünlüğü olmalıdır. Eğer bir metni kısaltmak zorunda isek, ya o metni uygun bir şekilde bölmeliyiz, ya da o metni kitaba almak yerine, aynı konuda bir metni kendimiz yazmalıyız.

Ders kitaplarında parça seçiminde karşılaşılan bir diğer husus da, yazarın eseri üzerinde çeşitli değiştirme ve sadeleştirmeler yapma anlayışıdır. Bu durum eseri üzerinde sadeleştirme ve değiştirme yapılan yazarın eserine ve kendisine yapılan en büyük saygısızlıktır. Ya o eseri orijinal haliyle kitaba alıp, gerekiyorsa yanında sadeleştirmesine yer vermeli veya bu tür metinleri kitaba almamalıyız.

Seçilen metinlerde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da, bilinenden bilinmeye doğru bir yol izlenmesidir. Metinlerin sınıf ve yaş seviyelerine uygun olarak değişmelidir. Sözelimi ilköğretim altıncı sınıfta okutulan bir metnin, ilköğretim yedinci sınıfında bir defa daha ders kitaplarında yer almamasına gerek yoktur. Türkçe ders kitaplarında bu yanlış uygulamaların çok sık yapıldığı gözlenmektedir. Konuyu çocuğun metin aracılığı ile öğrenebilmesi için, daha önceden neleri bilmesi gerektiği her zaman dikkate alınmalıdır. Bu yüzden konular ve metinler basitten karmaşığa doğru olarak sıralanmalıdır.

Metin aracılığı ile kazandırılması düşünülen davranışların ölçülebilmesi için, ölçmeye uygun nitelikte ve metinlerin öğrencilerde çalışma, çalışarak kazanma, gözlem ve araştırma alışkanlıklarını geliştirici olması gerekmektedir.

Türkçe dersi programı, anlama ve anlatma olmak üzere iki temel başlıktan oluşmaktadır. Öğrencinin anlatabilmesi için, öncelikle anlama bölümünü tamamlaması gerekir. Anlama başlığı da,

- a. Gözlem yoluyla anlama,
- b. Dinleme yoluyla anlama,
- c. Okuma yoluyla anlama

olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin büyük bir kısmı okuma yoluyla anlama etkinliğini yerine getirebilecek özelliktedir. Halbuki, anlama etkinliği sadece okuma yoluyla anlama ile gerçekleştirilemez. Okuma yoluyla anlama, sadece anlama basamaklarından biridir. Bunun yanında ve ondan belki daha önemli olan basamak, gözlem yoluyla anlamadır. Öğrencilerin gözlem yoluyla anlama etkinliğini elde edebilmeleri için, Türkçe kitaplarında yer alan metinlerin öncelikle gözlem yoluyla anlama aşamasını gerçekleştirecek özellikte olması gerekmektedir.

Okumanın ve gözlemin yanında dinleme de dil becerilerinin gelişmesinde önemli bir unsurdur. Türkçe kitapları için seçilen metinlerin bir kısmının dinleme yoluyla anlamaya uygun olarak seçilmediği veya dinleme yoluyla anlamamanın önemini vurgulamakta yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde yabancı dil eğitimi için kullanılan dinleme kasetlerinin bir benzeri, Türkçe ders kitapları için de oluşturulabilir. Bunun için diksiyonu güzel ve Türkçe'yi iyi konuşan kimselere hazırlatılan dinleme kasetleri, dinleme yoluyla anlama metinlerini desteklemek için derste kullanılabilir. Türk dilinin sesli eğitimine önem verilmelidir. Bu amaçla sürekli görsel ve işitsel materyaller hazırlanmalıdır.

Hazırlanan her sınıfın kitabı, bir sonraki kitabı geliştirici nitelikte olmalı, konular tekrar edilmemelidir. Yıllık planlar göz önünde tutularak, metinler ilgili sınıf

seviyesinin dilbilgisi programına uygun seçilmelidir.

Ders kitaplarında yazılı anlatımın yanında, sözlü anlatımın da gelişmesine önem verilmelidir. Bu amaçla sık sık söyleşi, açık oturum, panel, konferans, radyo-televizyon konuşması gibi sözlü anlatım türlerine uygulamalı olarak yer verilmelidir. Sözgelimi sigaranın zararları konusunda bir kompozisyon yazdırmaktansa, bu konuda yapılacak bir açık oturum daha etkili olacaktır.

Birçok kimse, Türkçe'nin eğitimi öğretimi genellikle iki şekilde algılanmaktadır. Bunlardan bir bölümü Türkçe'nin eğitimi ve öğretiminden dil bilgisi kurallarının öğretiminin önemini, diğer bir bölümü de eğitim boyutunun öğretimini ön plana çıkarmaktadır. Aslında her iki görüş de doğru olmakla birlikte, Türkçe Öğretimi, diğer dünya dillerinin anadili eğitiminde dikkat ettikleri bütün metotları kapsamaktadır. Sadece gramer veya sadece eğitim değil, anadilinin öğretiminde gerekli olan bütün unsurların yerine getirilmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığı zaman Türkçe ders kitabı dilbilgisi kurallarını öğretmekten ziyade, genel olarak dili daha iyi kullanmayı öğretmeye yönelik olmalıdır. Seçilen metindeki dilbilgisi kurallarının ezberletilmesinden çok, bu kuralların uygulaması ve metin içinde bulunmasına ağırlık verilmelidir.

B. METİN ALTI SORULARIN HAZIRLANMASI:

Metin altı anlama soruları kimi zaman, metni anlamayı sağlamaktan uzaklaşmaktadır. Ders kitaplarında metin altı alıştırma sorularının tamamı, metinle ilgili olmamalı, öğrenciye farklı çağrışımlar yaptırmamalıdır. Bu sorular, öğrencinin, tespit, tenkit ve sentez yapabilmesine katkıda bulunmalıdır.

Metinlere yönelik olarak hazırlanan alıştırma soruları bilgi, kavrama, açıklama,

analiz ve sentez gibi tüm düzeylerde olması; yalnızca bir soru türü yeterli görülmemelidir. Soru seçiminde çocuğun içinde yaşadığı sosyal şartlar göz ardı edilmemelidir. Eğitim gayesiyle de olsa, problemleri bir dünyada yaşadıkları imajının verilmesi, öğrenciyi yeni bakış açılarından mahrum bırakacaktır.

Türkçe ders kitaplarında metin altı sorular ve hazırlık çalışmaları genellikle birbirine karıştırılmaktadır. Hazırlık soruları genellikle metni okumadan önce, öğrencinin var olan bilgilerini değerlendirecek nitelikte olması gerekirken, metni anlamaya yönelik sorular, o metnin incelenmesinden sonra yapılması gereken sorulardır. Türkçe ders kitaplarında hazırlık soruları, çocukların kendi yakın çevrelerinde yapmış oldukları gözlemleri, dinledikleri ve okudukları yardımıyla cevaplandırılacak nitelikte hazırlanmalıdır. Halbuki, Türkçe ders kitaplarının büyük bir kısmında hazırlık soruları, bilgi ölçmeye yönelik olarak hazırlanmaktadır.

Ders kitaplarında hazırlanan metin altı sorularının ezbere dayalı olmamalı. Çünkü ezbere dayalı bilgiler çok kısa süreli hafızada kalır ve hemen unutulur. Bir bilginin hafızada uzun süre kalması için, bilinenler ile öğrenilmeye çalışılanlar arasında anlamlı bağlantılar kurulmalıdır.

Türkçe ders kitaplarının yazımında, eğitim teknikleri ve metodolojisi bakımından uygulanacak yöntemler farklılaşabilir. Ancak bu yöntemlerin farklılaşması, programın temel felsefesinden uzaklaşacak nitelikte olmamalıdır. Öncelikle neyi, nasıl, ne şekilde vereceğimizi sağlıklı bir şekilde tespit etmektir. Eğitim açısından, bilgi kendi içinde basamaklandırılarak aktarılmalıdır. Bu basamaklandırmada öğrencinin bilgiyi tanıma, hatırlama, onun üzerinde akıl yürütme, kavramlar, genellemeler, tahminler oluşturma ve bunları denetleme gibi süreçlerden geçmesi gerekmektedir.

Bilgiye dayalı soruların bir nesne veya alanla ilgili incelikleri görünce tanıma veya nesnenin inceliklerini hatırlama gibi iki boyutu kapsamaması gerekmektedir. Tanıma ve hatırlama öğrenilmiş bilgilerimizin temelini oluşturur. Onun için, bilgiye dayalı sorularda, öğrencinin metin aracılığı ile edinmesi gereken temel bilgiler ölçülmeli, bu bilgileri edinip edinmedikleri belirlenmelidir.

Kavramaya dayalı sorularda ise, bilgi basamağında elde edilen bilgilerin, öğrenci tarafından önerilmesi, kendine mal edilmesi söz konusudur. Kavrama basamağında öğrencinin bilginin anlamını kaybetmeden başka biçimde ifade etmesi yani “çevirmesi”, anlamını açıklaması, bu anlama dayanarak nesnelerin gelecekteki durumlarını kestirmesi “tahmin etmesi” gerekmektedir.

Metin altı sorularda, bilgiyi kavramanın yanında, edinilen bilginin uygulanmasına yönelik soruların da bulunmasına dikkat edilmelidir. Öğrenciye hayatta olan veya olabilecek problemler sunulmalı ve bunların çözümü istenmelidir. Yoksa öğrenci, bilinenleri tekrar anlatmamalıdır. Uygulama yapılacak durum öğrencinin işine yaramalı, uyguladığında işi kolaylaşmalıdır. Sözelimi öğrendiği dil bilgisi ve imla kurallarını, yazılı ve sözlü anlatımlarında kullanması gibi.

Nesne, olgu, olay, sistem ve yapıyı öğrenebilmek için analiz edebilmek gerekmektedir. Örneğin bir şiiri anlamak için şairin dayandığı varsayımları açık veya gizli değerleri, estetik anlayışları savunduğu ana tema ve yardımcı düşünceleri, şiirin dış yapısını, kullandığı malzemeyi, anlatım türlerini ayırtıp incelemek gereklidir. Çünkü şiir bu öğelerin ilişki ve sentezinden oluşur. Metin altı soruların oluşturulmasında, öğrencinin kendi birikimini kullanarak, analiz yapabilmesine imkan tanınmalıdır.

Bilginin analiz edilmesinden sonra, son olarak da sentez edilmesi gerekmektedir. Hiç bir zaman verilen bir bilginin taklidini

yapma veya onun benzerini oluşturma sentez değildir. Sentez, öğrenilenleri belli ilifkilere göre birleřtirip bir bütün oluşturma iřidir. Fakat her bütün oluşturma işi sentez değildir. Sentezde yenilik, orijinallik, buluř, icat etme gibi özellikler söz konusudur.

Sonuç olarak, dil öğretimi çok küçük yaştan itibaren, sürekli ve sabırlı bir şekilde yapılırsa istenilen sonuca ulaşılır. Dil öğretiminde kullanılacak araçlar önemlidir. Bu araçlar içerisinde önemli bir yere sahip olan ders kitapları ise çok özel bir öneme sahiptir. Onun için, ders kitaplarının yazımı ve bu kitapların kullanılmasında bilimsel ve çağdaş ölçütlerin kullanılması zorunlu olmalıdır.

Türk Yurdu, C. 21, S. 162-163, şubat-Mart 2001 (Türkçe'ya Saygı Özel Sayısı)